

ALIŞVERİŞTE ÖLÇÜ DÜRÜŐT OLMAK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ.

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre,
Hz. Peygamber (sav), aldatma/aldanma (riski) olan alışverişi yasakladı.

(D3376 Ebû Dâvûd, Büyü', 24)

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ
الثَّمَرَةِ حَتَّى تَزْهُو. وَعَنْ بَيْعِ الْعِنَبِ حَتَّى يَسْوَدَّ، وَعَنْ
بَيْعِ الْحَبِّ حَتَّى يَشْتَدَّ.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ، وَهُمْ يُسَلِفُونَ بِالتَّمْرِ
السَّنَتَيْنِ وَالثَّلَاثَ، فَقَالَ: ”مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَفِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ
مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”لَا تَلَقُّوا الْأَجْلَابَ. فَمَنْ تَلَقَّى مِنْهُ شَيْئًا فَاشْتَرَى، فَصَاحِبُهُ
بِالْخِيَارِ، إِذَا أَتَى السُّوقَ.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
”...وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلَا تَنَاجَشُوا...“

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ، مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ.“

Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) ortaya çıkıncaya kadar meyveleri, olgunlaşma belirtileri görülünceye kadar yaş üzümü, taneleri sertleşip kuvvetleninceye kadar tahıl ürünlerini satmayı yasakladı.

(İM2217 İbn Mâce, Ticâret, 32; D3371 Ebû Dâvûd, Büyû', 22)

İbn Abbâs (ra) anlatıyor: “Hz. Peygamber (sav) Medine'ye geldiğinde Medineliler hurmaları (henüz ürün vermeden) iki üç sene önceden (parasını peşin alarak) selem akdiyle satıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *‘Kim herhangi bir şeyde selem akdiyle (peşin para ile veresiye mal almak suretiyle) alışveriş yaparsa bilinen ölçekte, bilinen tartıda, belirli bir vakte değin anlaşma yapsın.’*”

(B2240 Buhârî, Selem, 2; M4118 Müslim, Müsâkât, 127)

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Şehir dışından mal getirenleri (pazara gelmeden) yolda karşılamayın. Kim bu şekilde yolda karşılayarak (ucuza) bir şey satın alırsa, mal sahibi pazara gelince (piyasayı öğrenince alışverişi bozma veya kabul etme konusunda) serbesttir.”*

(İM2178 İbn Mâce, Ticâret, 16; N4505 Nesâî, Büyû', 18)

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“...Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın ve müşteri kızıştırmayın!..”*

(M3815 Müslim, Büyû', 11)

Ebû Saîd'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, siddîklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir.”*

(T1209 Tirmizî, Büyû', 4)

İ

slâm'dan önce ticaretle meşgul olmuştu Hz. Peygamber (sav). Hatta Hz. Hatice'nin onunla evlenme sebeplerinden biri de ticarî hayattaki başarısı ve güvenilirliği idi. Ticareti biliyordu ve ticaret yapmayı teşvik ediyordu.

Bir gün Resûlullah, Kûfeli sahâbî Urve el-Bârikî'ye¹ bir dinar verip kendisi için bir koyun almasını istemişti. Urve, önce bir dinar vererek iki koyun aldı. Sonra bu koyunlardan birini bir dinara satarak Resûlullah'a bir koyun ve bir dinar getirdi. Bu durum Resûlullah'ı çok memnun etmişti. Urve'ye böyle kârlı bir iş yaptığı için övgüler yağdırdı ve ona, “Allah ticaretini senin için bereketli kılsın.” diyerek dua etti. Sonraları Kûfe'nin Künâse denilen pazar yerine giderek büyük kazançlar elde eden Urve, Kûfe'nin en zenginlerinden oldu.²

Hz. Peygamber (sav) bu ve benzeri davranışlarıyla kârlı ticareti teşvik ediyordu. Zaten Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah, “Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.”³ âyet-i kerimesi ile ticaretin meşru olduğunu bildiriyor, ancak müminlere ticaretle uğraşırken Allah'a karşı sorumluluklarını da yerine getirmeleri gerektiğini hatırlatıyordu. Ticaretle uğraşmış bir kişi olarak Hz. Peygamber (sav) Kur'an'ın belirlediği ilkeler doğrultusunda câhiliye döneminde de mevcut olan bazı alışveriş yöntemlerini devam ettirmiş, bazıları ise uygun görmeyip yasaklamıştı.

Alışveriş yapılırken dikkat edilmesi gereken en temel ilkelere birisi, takas edilen malın ve ödenecek bedelin belirli olmasına özen gösterilmesidir. Bu şekilde herhangi bir aldatma ve belirsizlik olmadığı ticaret teşvik edilmiştir. Bu durumlara aykırı olmadığı takdirde pazarlık yapmakta bir sakınca görülmemiştir. Nitekim alışveriş yaparken Resûlullah da (sav) pazarlık yapmıştır.⁴

Alışveriş peşin veya vadeli yapılabilir. Genel olarak vadeli alışveriş, “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın.”⁵ âyetinde de işaret edildiği gibi meşru kabul edilmiştir. Allah Resûlü'nün (sav) bizzat bir Yahudi'den veresiye yiyecek bir şeyler almış ve

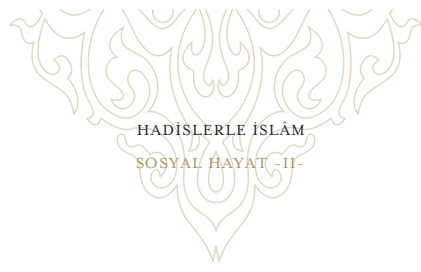
¹ İBS564 İbn Abdülber, *İstiâb*, s. 564.

² T1258 Tirmizî, *Büyü'*, 34.

³ Nûr, 24/37.

⁴ T1305 Tirmizî, *Büyü'*, 66.

⁵ Bakara, 2/282.

bunun karşılığında ona zırhını rehin olarak bırakmış olması⁶ da veresiye alışverişin meşru olduğunu gösteren bir uygulamadır.

Taraflar arasında anlaşmazlık ve mağduriyet doğuracak şekilde bir bilinmezlik ortaya çıkarmaması kaydıyla ölçüp, tartmadan göz kararıyla satış yapmak da Hz. Peygamber (sav) döneminde uygulanan bir satış şekli olmuştur.⁷ Yine tarafların farklı fiyat teklif ederek yaptıkları müzayede yani açık artırma tarzı alışveriş de Resûlullah'ın uygulamaları ile meşru kabul edilmiştir. Bir keresinde Resûlullah (sav), yoksul bir kimsenin sahip olduğu örtüyü ve su kabını satıp ona yiyecek parası ve sermaye yapmak istemiş ve “*Bu örtüyü ve su kabını kim satın alır?*” diyerek ashâbına seslenmişti. Bir adam, “Onun ikisini bir dirheme ben alırım.” deyince Hz. Peygamber (sav), “*Bir dirhemden fazla veren var mı? Bir dirhemden fazla veren var mı?*” diyerek tekrar ashâbına seslendi ve neticede iki dirhem veren bir sahâbîye bu eşyaları sattı.⁸ Bu örneklerde görüldüğü gibi Resûlullah, kapalılık, belirsizlik ve karşı tarafı zarara sokma ya da kandırma ihtimali olmadığında her türlü alışveriş şekline müsaade etmiştir.

Kapalılık ve belirsizliklerin bulunduğu alışverişlerde ise anlaşmazlıkların ve haksızlıkların çıkma ihtimali her zaman vardır. Bu nedenle müşteri, almak istediği malı görmeli, alacağı şeyi istediği niteliklere sahip olup olmadığını anlayabilecek kadar kontrol edebilmelidir. Satıcının da vereceği mal karşılığında alacağı şeyi, miktarını ve özelliklerini her yönüyle bilmesi gereklidir. Alışveriş akdinin unsurlarından birinin meçhul olduğu alışverişlerde bulunan ve haksız kazanca yol açabilecek ölçüdeki belirsizliğe “ğarar” yani “aldatma/aldanma riski” denir. İslâm'dan önce çokça yapılan bu tür alışverişler birtakım haksızlıklara ve anlaşmazlıklara neden olduğu için Sevgili Peygamberimiz (sav) tarafından yasaklanmıştır.⁹

Ticaret hayatını iyi bilen Allah Resûlü, câhiliye döneminde yaygın olan ve belirsizlik taşıyan alışveriş türlerini, belirsizlik neticesinde taraflardan birine zarar verebileceği endişesiyle uygun görmüyordu. Abdullah b. Ömer'in anlattığına göre, Sevgili Peygamberimiz zamanında bir adam, bir çiftçiyle pazarlık yapıp hurma bahçesinden o sene elde edilecek mahsulün kendisinin olması karşılığında peşin para vererek anlaşmıştı. O sene hiç mahsul alınamayınca müşteri, “Bu hurmalık meyve verinceye kadar bana aittir.” diyerek hurmalık üzerinde hak iddia etmişti. Satıcı ise “Ben sana hurmalığın sadece bu yılki meyvelerini sattım.” diyerek bu duruma itiraz etmişti. Sonra müşteri ile satıcı anlaşmazlıklarını Resûlullah'a (sav)

⁶N4654 Nesâî, Büyû', 83.

⁷M3847 Müslim, Büyû', 38;

B2137 Buhârî, Büyû', 56.

⁸T1218 Tirmizî, Büyû', 10.

⁹D3376 Ebû Dâvûd, Büyû',

24.

arz ettiler. Allah Resûlü çiftçiye, “(Bu adam) senin hurmalığından herhangi bir şey aldı mı?” diye sordu. Çiftçi, “Hayır.” cevabını verince Allah Elçisi ona, “O hâlde sen müşterinin malını neyin karşılığında kendine helâl sayıp sahipleniyorsun?” diyerek müşteriden aldığı parayı iade etmesini istedi ve ardından şöyle buyurdu: “Olgunlaşma belirtileri ortaya çıkana kadar hurma ağaçlarının meyvesinde selem akdiyle (peşin para ile veresiye mal almak/satmak suretiyle) alışveriş yapmayınız.”¹⁰

Paranın peşin olarak verilip malın daha sonra teslim alındığı alışveriş şekli “selem” olarak isimlendirilmektedir. Allah Resûlü selem akdine birtakım sınırlamalar getirmiş, vasıfları ve miktarı belirlenmeyen bir malda selem akdi yapmayı yasaklayarak müşterinin zarar görmesine engel olmuştur. Ağaçta henüz olgunlaşmamış meyvenin satışı da bu ihtimalden dolayı yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz (sav) zamanında bazı insanlar (ağaç dalındaki) henüz olgunlaşmamış yaş hurmaları alıp satarlardı. Hasat dönemi geldiğinde bazen müşteri, “Mahsul kararıp çürüdü, ürünleri hastalık vurdu, hurmalar olgunlaşmadan döküldü.” derdi, bunun üzerine alıcıyla anlaşmazlığa düşerlerdi. Resûlullah (sav), bu şekilde dava ve anlaşmazlıklar çoğalınca, “Bu şekilde alışverişi bırakmayacaksınız, o zaman meyvenin ağaç üstünde olgunlaşma belirtileri görülmeden alım satım yapmayın.” buyurarak¹¹ anlaşmazlığa neden olabilecek hususların önüne geçti. Diğer bir hadisyle de Resûlullah (sav), ortaya çıkıncaya kadar meyveleri, olgunlaşma belirtileri görülünceye kadar yaş üzümü, taneleri sertleşip kuvvetleninceye kadar tahıl ürünlerini satmayı yasaklamıştır.¹² Böylelikle Hz. Peygamber, ziraî ürünlerin alışveriş yapılabilir zamanına işaret ediyordu. Sonuçta henüz olgunlaşmamış meyve, sebze ve tahılların alışverişini, taraflardan birinin aldatılmasına yol açabileceği endişesiyle yasaklıyordu.

Resûl-i Ekrem’in ticaret ile ilgili tavsiyeleri sadece bunlar değildi. İnsanların satın aldıkları ürünü teslim almadan başkasına satmalarının da uygun olmadığını belirtiyordu.¹³ Çünkü görülmeyen, vasıfları teyit edilmeyen malın tekrar satılması birçok kişiyi sıkıntıya sokabilirdi. Nitekim bir gün Peygamber Efendimizin gençlik arkadaşlarından olan Hakîm b. Hizâm, ona şöyle dedi: “Yâ Resûlallah! Birisi bana geliyor ve bende olmayan bir şeyi (satmamı) istiyor. Onu (bu kimseye satmak için) çarşıdan satın alayım mı?” Resûlullah (sav), “Sende olmayan bir şeyi satma.” buyurdu.¹⁴

Allah Resûlü (sav) Medine’ye geldiğinde Medineliler hurmaları henüz ürün vermeden iki üç sene önceden parasını peşin alarak selem akdiyle sa-

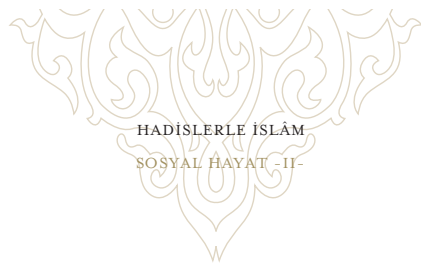
¹⁰ İM2284 İbn Mâce, Ticâret, 61.

¹¹ B2193 Buhârî, Büyü’, 85.

¹² İM2217 İbn Mâce, Ticâret, 32; D3371 Ebû Dâvûd, Büyü’, 22.

¹³ B2126 Buhârî, Büyü’, 51.

¹⁴ D3503 Ebû Dâvûd, Büyü’ (İcâre), 68.

tıyorlardı. Bunu gören Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kim herhangi bir şeyde selem akdiyle (peşin para ile veresiye mal almak suretiyle) alışveriş yaparsa bilinen ölçekte, bilinen tartıda, belirli bir vakte değin anlaşma yapsın.”¹⁵ Bu sözle Allah Resûlü, insanların özellikleri belirli, piyasada bulunabilen, nakit para cinsinden olmayan mallarda parayı önceden vererek malı sonra almak suretiyle alışveriş yapabilmelerinin uygun olduğunu bildirmişti. Lâkin bu tür alışveriş ile henüz bahçede iken olgunlaşmamış ürünler veya henüz doğmamış hayvanlar üzerine yapılan alışveriş şekli arasında fark bulunmaktadır. Çünkü izin verilen bu alışveriş türünde bütün ayrıntılar belirlenmiştir. Henüz yetişmemiş bir ürün veya doğmamış hayvan üzerinde yapılan alışverişte ise birçok açıdan belirsizlik bulunmaktadır. Aynı gerekçelerden dolayı Allah Resûlü sudaki balıkların satın alınmasını da yasaklamıştır.¹⁶ Zira bir malın satılabilmesi için, onun satıcıya ait olması gerekir.

Peygamber Efendimiz câhiliye döneminde uygulanmakta olan “mülâ-mese”, “münâbeze” ve “bey’u’l-hasât” adı verilen alışveriş türlerini de yasaklamıştır.¹⁷ Mülâ-mese, özellikle kumaş türü mallarda bir kimsenin gece veya gündüz, mala sadece dokunmak suretiyle ayrıntılı olarak incelemeyen yaptığı alışveriş türüne denmektedir.¹⁸ Münâbeze ise tarafların çarşıda bir benzeri bulunmayan özel bir malı birbirlerine atmalarıyla gerçekleşen, dolayısıyla alıcıya inceleme imkânı vermeyen bir alışveriş şeklidir.¹⁹ Bey’u’l-hasât ise ‘Attığım taş hangi elbise/kumaş üzerine düşerse o benimdir.’ denilerek yapılan alışveriş türüdür.²⁰

Yasaklanan bir diğer satış şekli de “hablü’l-habele” denilen satıştır. Câhiliye döneminde insanlar bir deveyi, dişi doğacak yavrusunun doğmasına bağlı olarak satabiliyorlardı.²¹ Böyle bir satış anlaşması, taraflardan birini zarara uğratabilirdi. Çünkü bu durumda yavrunun canlı doğup doğmayacağı, doğarsa erkek mi dişi mi olacağı, dişi doğarsa yavru doğup doğurmayacağı gibi belirsizlikler bulunmaktaydı. Bütün bu alışveriş şekillerinde satılan malın özellikleri açık bir şekilde ortaya konulmadığı gibi, anlaşmanın nasıl sonuçlanacağı, hangi malın satılacağı hususlarında belirsizlik olduğu için taraflardan birinin zarar görme ihtimali yüksekti. Dolayısıyla bu tür alışveriş şekillerinde ticaretteki “belirlilik” ilkesine uyulmamakta ve el çabukluğu ve uyanıklığa dayalı bir ticaret yapılmaktaydı. Sonuçta aldatılma ihtimali fazla olduğu ve rızaya dayalı ticaret anlayışına²² aykırılık içerdiği için Allah Resûlü câhiliye döneminde yaygın olan bu satış türlerini yasaklamıştır.

¹⁵ B2240 Buhârî, Selem, 2; M4118 Müslim, Mûsâkât, 127.

¹⁶ HM3676 İbn Hanbel, I, 388.

¹⁷ İM2169 İbn Mâce, Ticâret, 12; HM11036 İbn Hanbel, III, 6; M3808 Müslim, Büyû’, 4.

¹⁸ “Mülâ-mese”, DİA, XXXI, 536.

¹⁹ “Münâbeze”, DİA, XXXI, 563.

²⁰ T1230 Tirmizî, Büyû’, 17.

²¹ B2143 Buhârî, Büyû’, 61.

²² Nisâ, 4/29.

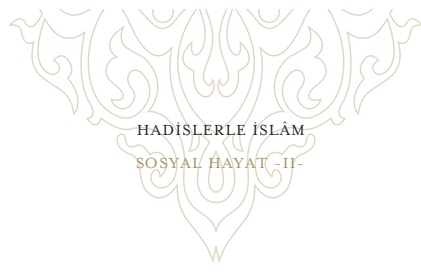
Yasaklanan satış şekillerinden bir diğeri de karşı tarafın zararına olabilecek satışlardır. Bahçe sahiplerinin ve üreticilerin korunması, paraya olan ihtiyaçlarının istismar edilerek kandırılmalarının önlenmesi için ağaçtaki taze hurmanın kuru hurma karşılığında tahmini bir ölçüyle satışı (müzâbene), başaktaki buğdayın ambardaki buğdayla değiştirilmesi suretiyle gerçekleşen alışveriş (muhâkale) yasaklanmıştır.²³

Şehirlinin köylü adına satış yapması da köylünün zarara uğramaması için yasaklanmıştır. Talha b. Ubeydullah ile kendisine misafir olarak gelen bir bedevî arasında böyle bir olay geçmiştir. Bedevî süt veren devesini satmak için Medine'ye gelmiştir. Talha, misafirin satılık olan deveyi kendisinin alması veya bu konuda aracılık etmesi beklentisinde olduğunu hissederek ve ona şöyle der: “Hz. Peygamber (sav) şehirlilerin, bedevîlerin malına aracılık edip onların mallarını satın almasını bize yasakladı. Ancak sen çarşıya git (piyasayı öğren). Seninle alışveriş yapmak isteyen olursa gel bana danış. Sana ona satmanı ya da satmamamı söyleyeyim.”²⁴

Sevgili Peygamberimiz henüz hayattayken gerçekleşen bu diyalog, Allah Resûlü'nü iyi tanıyan hatta Uhud Savaşı'nda bedenini Efendimize siper ederken başından ve elinden yaralanan ve bu hâliyle Peygamber Efendimizi sığındıkları mağaraya kadar sırtında taşıyan²⁵ Talha'nın duyarlılığı hakkında bizlere fikir verdiği gibi, şehir hayatının ticarî ortamından pek haberdar olmayanların veya yabancı tüccarların bilgisizliklerinin istismar edilmemesi ve böylece zarara uğratılmamaları gerektiğine dikkat çeker.

Hz. Ömer'in oğlu Abdullah o günlerde genelde Arap Yarımadası'nda, özelde ise Mekke ve Medine'de mevcut bir âdeti şöyle anlatır: “Biz, şehir dışından mal getiren kabileleri yolda karşılar, onlardan gıda maddelerini (ucuza) satın alırdık.”²⁶ Böylece başka şehirlere gelen kervanların getirdikleri mallar, toptan ucuza alınır ve piyasaya sürülürdü. Bu uygulama kimi zaman kervan sahiplerinin zarara uğramasına neden olurdu. Kendisi de ticaretle uğraşmış olması nedeniyle ekonomik hayatın gerçeklerini gayet iyi bilen Peygamberimiz (sav), böyle bir uygulamaya kesin olarak karşı çıkmıştı. Piyasa açısından başkalarının sırtından geçinen bir rantiyeye sınıfının doğmasına neden olabilecek bu uygulama üzerinde önemle duran Allah Elçisi, şehre ürününü satmaya gelen köylülerin ve yabancı satıcıların mallarını yolda karşılaşmasını, şehirlinin, köylünün malını onun adına, simsarlık yaparak satmasını yasaklamıştır.²⁷

²³ B2381 Buhâri, Mûsâkât, 17; N4527 Nesâî, Büyü', 27.
²⁴ D3441 Ebû Dâvûd, Büyü' (İcâre), 45.
²⁵ ST3/217 İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 217-218.
²⁶ B2166 Buhâri, Büyü', 72.
²⁷ B2274 Buhâri, İcâre 14.

Hatta Peygamber Efendimizin hizmetkârı Enes b. Mâlik, kırsal kesimden gelen şahıs, şehirlinin babası veya kardeşi bile olsa, şehirlinin ona aracılık yapmasının yasaklandığını belirtmiştir.²⁸

Bir rivayete göre, Resûlullah (sav) bu tür uygulamaların yasak olduğunu bildirmekle yetinmeyip piyasada böyle yapan insanları engelleyecek bazı tedbirler de almıştı. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın bildirdiğine göre Allah'ın Elçisi, ticaret kafilelerini yollarda karşılayıp ellerindeki malları satın alan tüccarları engellemek üzere bazı memurlar görevlendirmişti.²⁹

Alınan tedbirlere ve yasak olduğu açıkça bildirilmesine rağmen böyle bir alışveriş gerçekleşmişse Allah Resûlü (sav) satıcıya alışverişten caya-bilme fırsatını tanımıştı. Bu konudaki açıklaması şöyleydi: “Şehir dışından mal getirenleri (pazara gelmeden) yolda karşılamayın. Kim bu şekilde yolda karşılayarak (ucuza) bir şey satın alırsa, mal sahibi pazara gelince (piyasayı öğrenince alışverişini bozma veya kabul etme konusunda) serbesttir.”³⁰

Hemen her konuda olduğu gibi alışverişte de suni müdahaleler birtakım problemleri ve haksızlıkları beraberinde getirebilirdi. Bu konuda Sevgili Peygamberimizin, “Şehirli, köylü adına satış yapmasın! Bırakın, insanları Allah birbirlerinden rızıklandırsın!”³¹ açıklaması, her şeyde olduğu gibi ticarî hayatta da arz talep dengesini tabii akışına bırakmaktadır. Bu uyarılar dikkate alındığında üretici ile tüketici bir araya gelerek arz ve talep dengesinde akıcılık sağlanır ve büyük sermaye sahiplerinin, tekel oluşturarak piyasada haksız rekabet yapmalarının önüne geçilmiş olur. Ayrıca mallarını ucuza kaptıran köylü veya yabancı tüccarların, geldikleri şehirde zarara uğradıkları için, başka şehirlere/piyasalara yönelme ihtimalinin de önüne geçilir ve ekonomik hayatta dış piyasalarla rekabetin sağlıklı yürümesi sağlanmış olur.

Sahâbilerden Kays b. Ebû Garaze'nin bir hatırası da Allah'ın Elçisi'nin (sav), aracılardan yaptıkları simsarlık işini doğru bulmadığını ve onlara verilen simsar ismini de sevmediğini ortaya koyar. Kays şöyle anlatır: “Medine'de bize ‘simsar’ denirdi. Resûlullah (sav) bir gün yanımıza geldi. Bize daha güzel bir isim vererek, ‘Ey tüccar topluluğu!’ diye hitap etti ve sözlerini şöyle sürdürdü: ‘Şeytanın ve günahın alışverişe karışma ihtimali pek yüksektir. Siz alışverişinize sadaka karıştırın (ki günahlarınız temizlensin)’”³²

Son derece zarif bir tavır ve bir o kadar da nazik ifadelerle simsar ismini hoş bulmadığını belirten Hz Peygamber, ticaretle uğraşan bu kimseleri, uygun olmayan davranışlara karşı uyarmaktaydı. Bununla birlik-

²⁸ M3828 Müslim, Büyü', 21.

²⁹ B2123 Buhârî, Büyü', 49.

³⁰ İM2178 İbn Mâce, Ticâret, 16; N4505 Nesâî, Büyü', 18.

³¹ M3826 Müslim, Büyü', 20.

³² T1208 Tirmizî, Büyü', 4;

D3326 Ebû Dâvûd, Büyü', 1.

te kimi zaman çeşitli nedenlerle üretici ile tüketicinin doğrudan ilişkiye girmesi güç olabilir. Taşımacılık sektörünün gelişmemiş olması, ulaşım araçlarının yetersizliği, tabiat şartlarının zorluğu, nakledilen malların güvenliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ticarî risk gibi sebepler, üretilen malların piyasaya ulaşmasını zorlaştırabilir. Böyle bir durumda aracılardan devreye girmesinde herhangi bir sakınca olmaz. Bu, tecrübelilerin tecrübesizleri bilgilendirmesi, onlara rehberlik etmesi olarak değerlendirilir; hatta bazen zorunlu bile olabilir. Meselâ çok çeşitli alışveriş türlerinin uygulandığı günümüzde bazı ürünlerin, aracılardan yardım olmadan tüketicilere ulaşması zor olduğu için toptancı veya komisyoncuların yaptığı iş bir nevi kamu görevi hâline gelir. Zira sebze ve meyve gibi pek çok temel gıda maddesi, şehirlerde kurulan hâllerdeki kabzımal/komisyoncu diye adlandırılan esnaf aracılığı ile piyasaya girmektedir. Bu yönüyle toplumun önemli bir ihtiyacını karşılayan bu tüccarlar, üretici ve tüketicilerin çıkarlarını gözeterek ve menfaat dengesini kurarak hareket ettikleri sürece böyle bir aracılığın helâl kazanç sağlayan bir ticaret şekli olduğu şüphesizdir. Çünkü Allah Elçisi'nin yasakladığı aracılık, üretici veya tüketiciyi zarara uğratan nitelikte olmalıdır.

İnananların iyilik ve takvada yardımlaşmaları Yüce Rabbimizin bir emridir.³³ Bu emir mal sahibi ya da müşteri bütün iman sahiplerine hitap etmektedir. Piyasa şartlarını bilmeyen bir üreticiye, piyasayı bilen bir kimsenin bilgi vermesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yönüyle bakıldığında aracı, aynı zamanda dinî bir sorumluluğu yerine getirmiş olacağından sevap da kazanır. Nitekim Allah Resûlü'nün terbiyesinde yetişen İbn Abbâs'ın, satıcının/üreticinin alacağı miktar belirlendikten sonra aracıya ücret verilebileceğini belirtmesi³⁴ ve tâbiîn fakihlerinden Hammâd'ın önceden belirlenmesi şartıyla simsarların ücret alabileceğini söylemesi,³⁵ Peygamber Efendimizin bu konudaki uyarılarının daha çok hile ve aldatma peşinde koşan istismarcı simsarlara yönelik olduğunu göstermektedir.

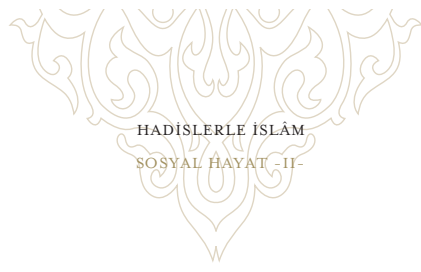
Peygamber Efendimiz, “*Biriniz, din kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın.*”³⁶ buyurarak taraflar bir fiyat üzerinde anlaşmak üzere iken üçüncü bir şahsın aynı mala talip olmasının veya mal sahibinin daha kârlı bir müşterinin çıkması üzerine aynı malı farklı bir kişiye satmasının uygun olmayacağını belirtmiştir. Çünkü satıcı ile müşteri pazarlık yaparken araya girip daha yüksek fiyat teklif etmek ve böylece pazarlığı müşteri aleyhine etkilemek veya satıcının malı pazarlık yaptığı kişiye değil de daha

³³ Mâide, 5/2.

³⁴ B2274 Buhârî, İcâre, 14.

³⁵ MŞ22057 İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, Büyü' ve akdiye, 265.

³⁶ B2139 Buhârî, Büyü', 58.

fazla para veren kişiye satması ticarî ahlâka yakışmayan hatalı davranışlardır. Aynı şekilde kişinin kendisini alıcı gibi göstererek, satıcı ile müşteri arasına girip müşteriyi aldatmaya yönelik yaptığı fiyat yükseltme işlemi (neceş) ise kesin bir şekilde yasaklanmıştır.³⁷ Çünkü bazı satıcılar mala rağbetin çok olduğu intibainı uyandırmak için pazarlık esnasında araya girmek üzere bazı şahıslar görevlendirirler. Bunlar pazarlık esnasında araya girerek satılan mala müşteri olurlar ve fiyatı yükseltirler. Bunu gören müşteri mala rağbetin fazla olduğu düşüncesine kapılır ve o malı daha yüksek bir fiyata almak zorunda kalır. Bu nedenle Rahmet Peygamberi çeşitli zaman ve zeminlerde, “...Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın ve müşteri kızıştırmayın!..”³⁸ uyarısını tekrarlayarak, müminleri birbirlerinin pazarlığına karışmaktan uzak tutmaya gayret etmiştir.

Satılan malı daha değerli ve güzel göstermek için hileye başvurmak da malın kusurunu gizlemek gibi alışverişe zarar veren bir davranıştır. Allah Elçisi'nin “...Develerle koyunların sütlerini memelerinde biriktirmeyin!..”³⁹ şeklindeki uyarısı, satılan malın olduğundan farklı gösterilmesinin yanlışlığına dikkat çekmektedir. Yine satılan hayvan etli görünsün diye ona bol yem ve tuz verip ardından su içirmek veya çeşitli hormonlar vererek olduğundan daha iri göstermek de buna benzer bir hiledir. Allah Elçisi'nin bu buyruğuyla koyduğu yasak alınıp satılan her türlü mal için geçerlidir.

Ticarette Allah Resûlü'nün dikkat çektiği bir diğer husus da kullanılması haram olan malların satılması meselesidir. Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Rabbimiz, içki, domuz, leş ve kanın tüketilmesini haram kılarak⁴⁰ Peygamber Efendimiz de buna paralel olarak Mekke'nin fethedildiği sene, içki, leş, domuz ve putların satılmasının haram olduğunu belirtmiştir.⁴¹

Yasaklanan satışlarla ilgili şu hususa dikkat çekmekte de fayda vardır: İnanan bir kimse, ticaret yaparken kazancının helâl olmasına titizlik göstermelidir. Dünyalık geçimini sağlamak için gerekli sorumluluklarını yerine getirirken, kulluk görevlerini ihmal etmemelidir. “Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu sizin için daha hayırlıdır.”⁴² âyet-i kerimesi ile Müslümanların cuma saatinde alışverişten menedilmesi, bu dengenin gözetilmesini hatırlatması bakımından önemlidir.

Müslüman tacirin kul hakkını önemsememesi, toplumun ticarî hayatına zarar verdiği gibi kişinin kendi şahsiyetini zedeler. Böyle bir insanın, mânevî hassasiyeti azalacağı için haramları işlemesi de kolay olur.

³⁷ B2142 Buhârî, Büyû', 60.

³⁸ M3815 Müslim, Büyû', 11.

³⁹ M3815 Müslim, Büyû', 11.

⁴⁰ Mâide, 5/90; En'âm, 6/145.

⁴¹ M4048 Müslim, Mûsâkât, 71.

⁴² Cum'a, 62/9.

Nitekim, “Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helâl ve temiz olanlarından yiyin. Şeytanın peşine düşmeyin. Zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.”⁴³ “Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hâli müstesna, mallarınızı, bâtil (haksız ve haram yollar) ile aranızda yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir.”⁴⁴ buyuran Yüce Allah, insanları helâl rızık kazanmaya ve haramdan sakınmaya çağırmaktadır. Her işinde hak ve adaleti esas alan güven timsali Efendimizin (sav), “Bizi aldatan bizden değildir.”⁴⁵ şeklindeki çarpıcı tehdidi de, konunun farklı bir yönünü çok açık bir şekilde ortaya koyar. Ticaretinde insanları aldatan kişinin imanı, helâl haram konularındaki duyarsızlığı nedeniyle erozyona uğrar ve bunun neticesinde kişi başka kötü işler de işlemekten kendini koruyamaz.

Günümüzde tamamen sanal ortamlarda ve kâğıt üzerinden alışveriş yapılabilen ve ticarî ortaklıklar kurulabilmektedir. Bu tür ticarî faaliyetlerde bazen neyin alınıp satıldığının dahi bilinmemesi önceden tahmin edilemeyen risklere yol açmaktadır. Bu durum, Resûlullah’ın (sav) vurguladığı, “ticarete belirlilik” ilkesinin günümüzde de önemini koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu tür ticarî faaliyetlerin mağduriyete sebep olmaması için muhtemel bazı risklerin anlaşma esnasında önceden çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Bununla birlikte günümüz ticaret hayatında piyasalarda satılan malların birçoğunun nitelikleri ve standartları belirli hâle gelmiştir. Üretilen mal henüz üretilmeden önce hammadde ve kullanılacak malzeme gibi hususlar en ince ayrıntısına kadar belirtilmekte, hatta herhangi bir kusur bulunması durumunda iadesi geçerli sayılmakta, garanti ve tazminat ile bu aksaklıklar teminat altına alınmaktadır. Meselâ ev, araba, beyaz eşya, mobilya, ayakkabı, sanayi makinesi gibi ürünlerin her türlü özelliği önceden bilinmektedir. Bu tür niteliği belli malların üretimden önce alım satımında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Alışveriş karşılıklı hakların odağında gerçekleşen insanî ilişkilerin en başında gelir. Küçük bir dikkatsizlik yahut ihmal, alıcı yahut satıcının hakkının yenmesine neden olabilir. Bu nedenle alışverişi gerçekleştiren her iki tarafın da son derece dikkatli olmaları gerekir. Sevgili Peygamberimizin ashâbını ne kadar büyük bir titizlikle haksız işlerden uzaklaştırmaya çalıştığı ve şüpheli şeylerden sakındırdığı bilinen bir gerçektir.⁴⁶ Bizlerin de onların takipçileri olarak aynı hassasiyeti göstermemiz haksızlıklardan uzak kalmamız açısından önemli olduğu gibi aynı zamanda imanımızın

⁴³ Bakara, 2/168.

⁴⁴ Nisâ, 4/29.

⁴⁵ M283 Müslim, İmân, 164.

⁴⁶ DM2560 Dârimî, Büyü’, 2.

ve Allah'ın Elçisi'ne (sav) bağlılığımızın bir gereğidir. Ayrıca alışverişlerini şüpheli şeylerden ve belirsizliklerden koruyanları, kul hakkına riayet ederek, dürüst bir şekilde davrananları Hz. Peygamber şöyle müjdelemektedir: *“Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, siddiklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir.”*⁴⁷

⁴⁷ T1209 Tirmizî, Büyû', 4.